

Inbreng verslag van een schriftelijk overleg

Binnen de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hebben enkele fracties de behoefte om vragen en opmerkingen voor te leggen over:

- het EU-voorstel: Mededeling Agenda modernisering Hoger Onderwijs COM(2011)567 d.d. 4 oktober 2011(2011Z19307)
- de brief van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken d.d. 24 oktober 2011 inzake nieuwe Commissievoorstellen en initiatieven van de lidstaten van de Europese Unie waaronder het fiche nr. 3 inzake de mededeling Modernisering Hoger Onderwijs (Kamerstuk 22 112, nr. 1248)

De voorzitter van de commissie,
Van Bochove

De adjunct-griffier van de commissie,
Bošnjaković-van Bommel

Inhoudsopgave

I Vragen en opmerkingen uit de fracties

Mededeling Agenda modernisering Hoger Onderwijs COM

1. Inleiding
2. Voornaamste beleidsdoelstellingen voor lidstaten en instellingen van hoger onderwijs
3. De EU-bijdrage: stimulansen voor transparantie, diversificatie, mobiliteit en samenwerking

Fiche: mededeling Modernisering Hoger Onderwijs

1. Essentie voorstel
2. Kondigt de Commissie maatregelen of concrete wet- en regelgeving aan voor de toekomst? Zo ja, hoe luidt dan het voorlopige Nederlandse oordeel over bevoegdheidsvaststelling, subsidiariteit en proportionaliteit en hoe schat Nederland de financiële gevolgen in, alsmede de gevolgen op het gebied van regeldruk en administratieve lasten?
3. Nederlandse positie over de mededeling

II Reactie van de staatssecretaris

I Vragen en opmerkingen uit de fracties

De leden van de VVD-fractie hebben de mededeling van de Europese Commissie inzake de modernisering van het hoger onderwijs met belangstelling gelezen. Zij zien in de mededeling geen nieuwe voorstellen, eerder een overzicht van bestaande initiatieven. De bal ligt nu bij de lidstaten zelf, zo menen deze leden. De strategische agenda hoger onderwijs van de staatssecretaris loopt op een aantal essentiële punten ver vooruit in concretisering. Deze leden vinden dan ook dat de staatssecretaris de uitwerking tot concreet beleid goed heeft aangepakt. Wel zien deze leden in de mededeling aanleiding om nogmaals het belang van een stevige uitvoering te benadrukken. Het verhogen van de kwaliteit van het hoger onderwijs is van groot belang voor de kenniseconomie. Met een strategische agenda hoger onderwijs alleen is Nederland er nog niet. Na de aanpak van de staatssecretaris is het nu zaak dat instellingen de handschoenen oppakken. Dat is de plek waar de hervormingen hun beslag moeten krijgen. De leden van deze fractie zien aanleiding tot het stellen van enkele vragen.

De leden van de PvdA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het EU-voorstel «Modernisering Hoger Onderwijs» en de brief daarover. Zij hebben daarover enkele opmerkingen en vragen. In het algemeen willen de leden opmerken dat de agenda teveel marktdenken ademt, en te weinig de intrinsieke waarde van (hoger) onderwijs voor iedere student belicht. Hoger onderwijs is niet exclusief de toeleverancier van ondernemingen. De leden gaan ervan uit dat, gezien de nuance die de staatssecretaris in de brief zelf geeft op dit thema, het Nederlandse kabinet in Brussel zal blijven benadrukken dat hoger onderwijs niet slechts op de markt georiënteerd mag zijn.

De leden van de PVV-fractie zijn tegenstander van bemoeienis van de EU op het gebied van het Nederlands onderwijs, of dit nu direct is of aanvullend en ondersteunend. De leden vinden het idee dat de Raadsconclusies voor de bewindspersoon «moreel bindend» zouden zijn, strijdig met de subsidiariteit van de lidstaten op het gebied van onderwijs.

De leden van de SP-fractie hebben kennisgenomen van de onderhavige stukken. Deze leden hebben hier enkele vragen over.

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de agenda voor modernisering van de Europese hogeronderwijssystemen. Deze leden delen de analyse van de Commissie dat het hoger onderwijs in Europa een grotere bijdrage kan leveren aan het creëren van welvaarts-groei. Zij delen tevens de conclusie dat de lidstaten, waaronder nadrukkelijk ook Nederland, te weinig investeren in kennis. Kennis kent geen grenzen. Om tot de top van kenniseconomieën te behoren, zullen Europese lidstaten moeten zorgen dat zij aantrekkelijk zijn voor docenten, studenten, onderzoekers en bedrijven van over de hele wereld die samen kennis ontwikkelen en toepassen. De leden zijn van mening dat deze actoren zelf het beste weten wat de grootste kansen zijn op het ontwikkelen van nieuwe kennis en toepassingen. De overheid moet de randvoorwaarden creëren waaronder deze actoren optimaal kunnen samenwerken. Volgens de leden heeft de Commissie een toegevoegde waarde bij het opheffen van knelpunten voor internationale mobiliteit van kennis.

Mededeling Agenda modernisering Hoger Onderwijs COM

1. Inleiding

De leden van de SP-fractie vragen om een reactie op de stelling van de Commissie dat het hoger onderwijs hooggekwalificeerde werkers levert die nodig zijn om nieuwe banen, economische groei en welvaart te verzekeren. Is juist in tijden van economische crisis investeren in onderwijs niet het meest verstandige dat dit kabinet kan doen? Is het gezien de toename in investeringen in onderwijs door opkomende economieën ook niet noodzakelijk, zo vragen zij.

2. Voornaamste beleidsdoelstellingen voor lidstaten en instellingen van hoger onderwijs

De leden van de PVV-fractie vragen om een definitie van ondervertegenwoordigde groepen en niet-traditionele leerlingen. De leden vragen om welke groepen in Nederland het hier specifiek gaat. De leden vragen of de staatssecretaris deze Europese beleidsdoelstelling van plan is op te nemen in het Nederlandse beleid. Indien dat het geval is, vragen de leden op welke manier de staatssecretaris inhoudelijk vorm wil geven aan het «contact zoeken met leerlingen uit ondervertegenwoordigde groepen» en «niet-traditionele leerlingen».

De leden van de SP-fractie vragen aan de staatssecretaris of hij de mening deelt dat het geen zaak van de EU is om te bepalen wat de doelstellingen van het hoger onderwijs zijn. Deelt de staatssecretaris de mening dat dit aan de lidstaten is? Deze leden ontvangen graag een toelichting op dit punt. Zij wijzen erop dat de EU op een kruispunt staat, niet alleen wat betreft de financiële problemen met de euro, maar ook op andere gebieden. Zij vinden publieke voorzieningen zoals onderwijs en zorg *a priori* een taak van de lidstaten, niet van de EU. Zij vragen of de staatssecretaris dit uitgangspunt deelt en of hij er dan ook alles aan wil doen om de «onderwijsactiviteiten» in Brussel tot een minimum te beperken. Voorts merken deze leden op dat de Commissie pleit voor een breed toegankelijk hoger onderwijs, ook voor kansarme en kwetsbare groepen. Volgt de staatssecretaris de roep op om daar meer middelen voor beschikbaar te stellen, zo vragen zij. Tevens merken deze leden op dat de Commissie pleit voor een grotere verscheidenheid in studievormen, zoals deeltijdonderwijs. Hier zouden waar nodig de financieringsmechanismen voor aangepast moeten worden. Hoe gaat de staatssecretaris aan deze wens tegemoet komen? De leden plaatsen voorts vraagtekens bij het streven om bij hoger onderwijsinstellingen de nadruk te leggen op het potentieel voor

verhandelbare producten en diensten. Is het niet de voornaamste taak van onderwijsinstellingen om goed onderwijs te realiseren, zonder daarbij belemmerd te worden door een jacht op economisch gewin? Hoort de kwaliteit van hoger onderwijs niet juist zijn basis te vinden in waarden voor de lange termijn, in plaats van korte termijn gewin, zo vragen de leden van deze fractie.

Hoe ziet de staatssecretaris de stelling van de Commissie dat samenwerking met het bedrijfsleven de kernactiviteit van hoger onderwijsinstellingen dient te worden? De kerntaak van hoger onderwijs moet toch zijn het bieden van onderwijs en het verrichten van onderzoek, zonder hierbij belemmerd te worden door economische en politieke motieven? Hoe gaan de genoemde beloningsstructuren voor partnerschap en samenwerking met het bedrijfsleven eruit zien?

Tevens vragen deze leden hoe de wens om tot alternatieve financieringsbronnen te komen zich verhoudt tot de taak van de overheid om goed toegankelijk onderwijs te realiseren. De overheid kan toch niet zijn eindverantwoordelijkheid voor het verzorgen van onderwijs loslaten?

3. De EU-bijdrage: stimulansen voor transparantie, diversificatie, mobiliteit en samenwerking

De leden van de VVD-fractie vinden internationale mobiliteit voor zowel studenten als wetenschappelijke staf belangrijk. Deze uitwisseling wordt ondermeer gestimuleerd door het Erasmus programma en Erasmus Mundus. Inmiddels is in meerdere lidstaten debat ontstaan ten aanzien van internationale studenten. Niet zozeer de uitwisselingsstudenten als wel de studenten die hun volledige studie in het buitenland volgen, lijken de druk op de hoger onderwijs begroting in de netto-ontvangende landen te verhogen. In Nederland is bijvoorbeeld 47% van de buitenlandse studenten afkomstig uit het buurland Duitsland. In dit kader zijn Europese afspraken belangrijk. Er mogen immers geen aanvullende eisen aan buitenlandse studenten of collegegeld gedifferentieerd naar land van herkomst gevraagd worden binnen de Gemeenschap. Is de staatssecretaris bereid dit probleem te agenderen, zo vragen deze leden.

De leden van deze fractie vragen een reactie van de staatssecretaris op de Deense regeling, waar een bekostigingsvoorwaarde is opgesteld waarbij instellingen een evenwicht moeten weten te realiseren tussen buiten- en binnenlandse uitwisselingsstudenten. Kan een dergelijke evenwichtsregeling ook op internationale studenten worden toegepast die hun volledige studie in een andere lidstaat volgen? Is het thema «bekostiging van volledige studie van internationale studenten binnen lidstaten» inmiddels onderdeel van de moderniseringsagenda voor het hoger onderwijs binnen lidstaten en ziet de staatssecretaris ruimte voor gezamenlijke oplossingen of ligt dit op het terrein van de lidstaten zelf, zo vragen deze leden.

Voorts merken deze leden op dat de Europese Commissie stelt dat er vanuit het Europees Sociaal Fonds (ESF) meer dan 40 miljard euro beschikbaar zal zijn voor onderwijs en opleiding. De leden van de VVD-fractie hebben daarover de volgende vragen. Is er al bekend vanuit welke fondsen nog meer aandacht voor onderwijs en opleiding kan worden verwacht en hoeveel hier in totaal voor beschikbaar is? Hoe zijn de fondsen uit de periode 2007–2013 naar de mening van de Staatssecretaris in Nederland besteed en waar is hier ruimte voor verbetering, ook met het oog op de nieuwe resultaatgerichte toetsing van de Europese Commissie en de focus op EU2020-doelstellingen? Is al bekend aan welke doelen de beschikbare fondsen voor de periode 2014–2020 door Nederland besteed zullen worden, hoe worden deze behaald en hoe wordt op deze fondsen aanspraak gemaakt, zo vragen deze leden.

Op het punt van studentenmobiliteit willen de leden van de PvdA-fractie graag aanstippen dat het goed zou zijn als de staatssecretaris kiest of hij de Huygens-beurzen¹ wil schrappen of in brieven naar de Kamer wil schrijven dat de overheid «een faciliterende rol speelt bij studentenmobiliteit»; het tweede is namelijk in het licht van het eerste niet helemaal waar.

De leden vragen wat de staatssecretaris vindt van het voorstel voor een garantiefaciliteit voor masterstudenten. Vindt de staatssecretaris dat een goed plan van de zijde van de Commissie? Hoeveel zou zoiets kosten, zo vragen zij.

De leden van de PVV-fractie vragen wat de geschatte kosten zijn voor het opzetten en het in standhouden van het Erasmus-mobiliteitsplan. Wat zijn daarbij de kosten die direct of indirect voor rekening van de Nederlandse belastingbetaler komen, zo vragen zij.

De leden van de SP-fractie vragen hoe voorkomen kan worden dat de toenemende mobiliteit en internationalisering van het onderwijs, en de daarmee stijgende aantallen buitenlandse studenten, de onderwijsprogramma's van de afzonderlijke lidstaten onder druk zetten. Met andere woorden: gaat het streven naar internationalisering niet ten koste van de kwaliteit van het onderwijs, wanneer de nadruk komt te liggen op voorzieningen gericht op buitenlandse studenten? Zie bijvoorbeeld de situatie dat in de grensstreken onderwijsprogramma's gerealiseerd worden door Nederlandse onderwijsinstellingen voor Duitse studenten. De Commissie stelt dat grensoverschrijdende samenwerking ook een inkomensbron voor de instellingen kan zijn. De leden vragen hoe kan worden voorkomen dat dit streven ongewenste neveneffecten tot gevolg kan hebben.

Net als de Commissie Veerman stelt ook de Europese Commissie dat er aanzienlijk geïnvesteerd moet worden in het budget voor (hoger) onderwijs, onderzoek en innovatie. De leden vragen wanneer ook dit kabinet de conclusie trekt dat de investeringen in onderwijs fors verhoogd dienen te worden om de kwaliteit van onderwijs te verhogen.

De leden vragen voorts hoe een nieuwe, op prestaties gebaseerde rangschikking voor een betere onderwijskwaliteit gaat zorgen. Wat zijn de prestatie-indicatoren? Hoe wordt voorkomen dat deze wedloop om een hoge ranking alleen een cijferjacht wordt zonder daadwerkelijke verhoging van het onderwijsniveau? Hoe worden ongewenste neveneffecten voorkomen? Meer publicaties zijn immers niet noodzakelijk ook betere publicaties. Hetzelfde geldt voor het aantal uitgeschreven diploma's.

Het valt de leden van de D66-fractie op dat veel studenten uit grote opkomende economieën, zoals China en India, in Europa studeren. De mobiliteit van Europese studenten naar deze landen blijft echter gering. Is de staatssecretaris bereid te kijken of binnen de garantiefaciliteit ook mogelijkheden kunnen worden gecreëerd om een opleiding in deze landen te volgen, zo vragen deze leden.

Deze leden hebben de staatssecretaris via de motie Van der Ham/De Rouwe² opgeroepen zijn internationaliseringsagenda verder uit te werken. Op welke wijze gaat de staatssecretaris uitvoering geven aan het verzoek internationale mobiliteit systematischer in leerplannen in te bouwen en onnodige belemmeringen op te heffen bij verandering van instelling tussen bachelors- en mastersniveau? Wat kan Nederland doen om te zorgen voor een efficiënte erkenning van in het buitenland verworven studiepunten?

Wat deze leden betreft, moet Nederland inzetten op het verder overhevelen van middelen uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid naar de kennis- en innovatiesectoren. Uit die middelen kunnen bijvoorbeeld meer

¹ Het Huygens Scholarship Programme is in het leven geroepen voor excellente studenten uit alle landen van de wereld. Het programma richt zich op getalenteerde studenten die naar Nederland willen komen voor de laatste fase van hun Bachelor- of Masterstudie.

² Kamerstuk 32 288, nr. 236.

internationale beurzen worden gefinancierd, in het bijzonder bijvoorbeeld de Erasmus beurzen voor volledige masteropleidingen. Is de staatssecretaris bereid te pleiten voor meer middelen binnen de Europese begroting voor modernisering van het hoger onderwijs?

Fiche: mededeling Modernisering Hoger Onderwijs

1. Essentie voorstel

De leden van de PvdA-fractie merken op dat melding wordt gemaakt van het voornemen om overheidsfondsen beschikbaar te maken voor het werven van private financiers door universiteiten. Private financiering is, volgens deze leden, niet bij voorbaat ongewenst maar wel een groot risico voor de onafhankelijkheid van instellingen voor hoger onderwijs.

De leden van de SP-fractie vrezen dat de onderwijsprogramma's zich teveel en eenzijdig richten op de wens van bedrijven en de huidige arbeidsmarkt. Hoe wordt voorkomen dat fundamenteel onderzoek en kleinere studierichtingen zonder directe lijn met het bedrijfsleven in de verdrukking komen? Wordt erkend dat de vraag van de arbeidsmarkt over vijf jaar een compleet andere kan zijn dan nu wordt voorzien, zo vragen de leden van deze fractie.

2. Kondigt de Commissie maatregelen of concrete wet- en regelgeving aan voor de toekomst? Zo ja, hoe luidt dan het voorlopige Nederlandse oordeel over bevoegdheidsvaststelling, subsidiariteit en proportionaliteit en hoe schat Nederland de financiële gevolgen in, alsmede de gevolgen op het gebied van regeldruk en administratieve lasten?

Volgens de leden van de D66-fractie moet bij de ondersteuning van het onderwijsbeleid door de Europese Commissie worden gewaakt voor nieuwe administratieve lasten voor Nederlandse instellingen. Op welke manier voorkomt de staatssecretaris dat maatregelen onnodige administratieve lasten opleveren, zo vragen deze leden.

3. Nederlandse positie over de mededeling

De leden van de VVD-fractie ondersteunen de lijn van de staatssecretaris in het BNC-fiche ten aanzien van het «Europees register voor tertiair onderwijs». Wat is hiervan de toegevoegde waarde? Inmiddels heeft ook Nederland een kwalificatiekader opgesteld waarin tertiair onderwijs ook is opgenomen. Op die manier wordt onderwijs op Europees niveau makkelijker vergelijkbaar. Er is bewust voor gekozen om aan dat kwalificatiekader geen rechtszekerheid te verbinden. Wordt dat inmiddels als een omissie ervaren en is dat de reden dat er een register nodig zou zijn? Is op dit register een subsidiariteitstoets uitgevoerd, zo vragen deze leden. In het BNC-Fiche wordt voorts aangegeven dat Nederland de voorstellen inzake een Europees garantiefonds afwacht. Betekent dit dat de staatssecretaris voorstander van een dergelijk garantiefonds is? Kan de staatssecretaris al vooraf aangegeven langs welke meetlat de voorstellen getoetst worden? Wil de staatssecretaris vooraf kaders meegeven hoe in zijn ogen een dergelijk garantiefonds uitgewerkt moet worden? Voor deze leden is het van belang dat studenten die bereid zijn zelf te investeren in hun toekomst en studie daartoe een mogelijkheid vinden. Deze leden zijn van mening dat in de huidige economische situatie het juist van belang is om studentenmobiliteit naar het buitenland te bevorderen, om hen zo meer arbeidsmarktperspectief te bieden.

De leden van de PvdA-fractie sluiten zich aan bij de vraagtekens die door de staatssecretaris worden gezet bij het voorgestelde register voor tertiair onderwijs. Nut, noodzaak en lasten daarvan moeten duidelijk worden voordat hieraan steun kan worden gegeven, zo menen deze leden.

De leden van de PVV-fractie vragen of door middel van onafhankelijk onderzoek is aangetoond dat «U-map»¹ voor studenten een bijdrage levert om een betere vergelijking te maken tussen instellingen in verschillende landen. De leden vragen of door middel van onafhankelijk onderzoek is vastgesteld hoe groot de bekendheid met «U-map» is onder studenten.

De leden van de SP-fractie vragen waarom de staatssecretaris vasthoudt aan een percentage van 50% hoger opgeleiden in 2020, 10% hoger dan de streefwaarde van de EU. Is deze 50% realistisch, zeker gezien de drempels die worden opgeworpen zoals het afschaffen van de studiefinanciering voor de masterfase, het hoge collegegeld voor een tweede studie en de langstudeerboete? Hoe wordt inflatie van het niveau voorkomen, zo vragen zij.

De leden vragen hoe excellentie in het onderwijs beloond gaat worden. Komen hier Europese richtlijnen voor, of worden de criteria door de lidstaten zelf opgesteld? Wat gaan deze criteria zijn en hoe worden ongewenste neveneffecten voorkomen?

De leden van de D66-fractie zien dat de toegankelijkheid van het Nederlandse hoger onderwijs al hoog is. Zij maken zich eerder zorgen over de kwaliteit van het onderwijs en het gebrek aan excellerende instellingen binnen Nederland en Europa. De kwaliteit van Europese opleidingen moet omhoog. Dit is in eerste instantie een opdracht aan de instellingen zelf. De leden zijn van mening dat de instellingen zich bij het differentiëren niet moeten beperken tot de Nederlandse grenzen. Samenwerking en afstemming met instellingen in andere landen kan de kwaliteit van het opleidingsaanbod in Europa versterken. Deze leden zijn dan ook nieuwsgierig naar hoe Nederlandse instellingen gebruik maken van de U-map. Zij zijn van mening dat ook U-multirank een nuttige bijdrage kan leveren aan het vergroten van de onderlinge vergelijkbaarheid van Europese instellingen in het hoger onderwijs. Dat vraagt, volgens deze leden, tegelijkertijd om het creëren van mogelijkheden voor studenten om eenvoudig in het buitenland te studeren: zij moeten namelijk op zoek kunnen naar de beste opleiding. Die opleiding kan steeds vaker worden aangeboden aan een instelling in een ander land. De leden zijn benieuwd wat de plannen voor een garantiefaciliteit inhouden. Kan de staatssecretaris aangeven wat de voorwaarden zijn waaronder hij met zo'n faciliteit kan instemmen, zo vragen zij.

Deze leden zien voorts dat Nederland op een aantal terreinen achterloopt bij andere Europese lidstaten. Op het gebied van een *leven lang leren* kan Nederland bijvoorbeeld veel leren van Zweden. Zet de staatssecretaris zich in het kader van modernisering van het hoger onderwijs ook in voor een Europese uitwisseling van kennis over onderwijssystemen? Zo ja, hoe en zo nee, waarom niet?

Deze leden roepen de staatssecretaris daarnaast op om in Europees verband aandacht te vragen voor het niet eenzijdig door laten slaan van de kennisdriehoek naar het bedrijfsleven. Juist onderzoekers weten zelf het beste waar mogelijkheden voor het creëren van nieuwe kennis zich bevinden. Binnen de kennisdriehoek moet sprake zijn van gelijkwaardige samenwerking, zo menen de leden van genoemde fractie.

¹ U-map: een instrument waarmee instellingen zich met instellingen in andere landen kunnen vergelijken wat betreft de condities waaronder het hoger onderwijs wordt aangeboden.

II Reactie van de staatssecretaris